

Szemle

FERENCZ BÁLINT*

Aki már a koronavírust megelőzően is online bíróságokat szeretett volna – recenzió Richard Susskind „Online courts and the future of justice” című könyvéről¹

*Who wanted online courts before the coronavirus –
review of Richard Susskind’s new book “Online courts and the future of justice”*

ABSZTRAKT

A Magyarországon is viszonylag ismert és nagy népszerűségnek örvendő Richard Susskind új könyve *Online courts and the future of justice* címmel 2019 novemberében jelent meg az Oxford University Press gondozásában. A szerző korábbi könyveiben is meglehetősen radikálisan érvelt a jogi szolgáltatások átszervezésének szükségessége mellett, és új művében is ezt az attitűdöt képviseli. Susskind ezúttal a bíróságok működésének átalakítása mellett kardoskodik, és ad alternatívát arra, hogy szerinte milyen módon és módszerekkel kellene átalakítani a több évszázados bírósági rendszerünket annak érdekében, hogy az igazságszolgáltatás minél több ember számára legyen valóban elérhető. Címéből is látható módon a szerző legfontosabb koncepciója az online bíróságok megvalósítása, ami a világméretű koronavírus járvány közepén egyre inkább valóssággá válik, ebből a perspektívából pedig Susskind elképzelését akár látnokinak is nevezhetjük.

Kulcsszavak: online bíróságok, technológia és jog, mesterséges intelligencia és jog, bírósági döntéshozatal

ABSTRACT

In November 2019 Richard Susskind, who is relatively known and popular in Hungary as well, published his new book *“Online courts and the future of justice”* issued by Oxford University Press.

* Dr. Ferencz Bálint, PhD-hallgató, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Jog- és Társadalomelméleti Tanszék, e-mail: balintov@gmail.com.

¹ Susskind, Richard E.: *Online courts and the future of justice*. Oxford University Press, Oxford, 2019. Jelen recenzió az Università degli Studi di Udine által támogatott „PRID bando IV – Code/Law” kutatási projekt keretében jött létre.

The author argued rather radically for the necessity of the change of legal services in his previous books before and he has maintained this approach. This time Susskind argues for the transformation of the century-old court systems giving alternative ideas about what sort of methods and ways in which we should transform our courts in order to make judicial services available for every person indeed. As the title suggests, the core concept of the book is the realization of online courts, which has slowly become a reality amid the pandemic caused by the coronavirus. Thus, the concept of Susskind may be called even fatidical from this perspective.

Keywords: online courts, technology and law, artificial intelligence and law, judicial decision-making

Tavaly novemberben jelent meg az ugyanebben a hónapban Magyarországra is ellátogató *Richard Susskind* új könyve, aki a jogi innovációról és a jogi munka átalakulásáról publikálók és előadók egyik legismertebb arca. Könyve az *Online courts and the future of justice* címet kapta, amelyben Susskind a fizikai bíróságok online térbe átköltöztetésének lehetőségét vizsgálja. Ez különösen izgalmas téma, tekintettel a világot sújtó koronavírusra, amely kikényszeríthet hasonló megoldást. Éppen jelen recenzió megírásakor hozták nyilvánosságra, hogy a 71/2020. (III. 31.) Korm. rendelet értelmében polgári peres ügyekben bevezetik a hang- vagy videóalapú tárgyalásokat. Az internetes felületeket tudatosan használó Susskind sem télenkedett: létrehozta a *remotecourts.org* weboldalt, ahol a különböző országok „távbíróságainak” megoldásait kíséri figyelemmel, illetve vár azokkal kapcsolatos tapasztalatokat.

Susskind eddigi szakmai múltjáról tudni kell, hogy komoly informatikai háttérrel rendelkezik, az 1980-as évek végén a *Latent Damage System* (a továbbiakban: LDS) nevű szakértői rendszer elkészítésében is részt vett. Ezen munkájára kifejezetten büszke, korábbi és mostani könyvében is hivatkozik rá, mint olyan kiemelkedő teljesítményre, amelyet az internet fejlődése és a piaci érdekek nem hagytak megfelelő mértékben kibontakozni.² A teljes történetet ismerve ezt a narratívát azért érdemes némi szkepticizmussal kezelni. Az LDS nem volt más, mint az akkoriban hatályba lépő 1986. évi *Latent Damage Act* (rejtett károkról szóló törvény) logikai lefordítása számítógépes nyelvre. Ez úgy működött, hogy a felhasználó egy kérdéssor kitöltését követően (amely kérdésekre leggyakrabban IGEN/NEM választ, esetleg dátumot lehetett bevinni) visszajelzést kapott, hogy a törvény mely része és miért lehet releváns a számára. Az ilyesfajta szakértői rendszerek nagy hátránya, hogy értelemszerűen csak egy nagyon korlátozott tudást képesek leképezni, és azt is rengeteg idő- és energiabefektetéssel, tehát közel sem rendelkeznek jelentős hozzáadott értékkel egy-egy jogi probléma megoldásához.³ Ezeket a buktatókat Susskind vállalkozása sem kerülte el. *David McClelland* tömör, de annál több releváns problémára rámutató cikkében kiemelte például, hogy (különösen egy ilyen bonyolult jogterületen) kizárólag ennek az egy törvénynek a szabályaiból kiindulva szinte lehetetlen megfelelő tanácsot nyújtani, illetve az egész rendszer és a törvény logikai átfordítása pusztán a készítőik jogi tudásának a lenyomata, de egy törvény értelmezése, illetve annak

² SUSSKIND (2019): i. m., 267–268.

³ A szakértői rendszerek megalkotásával kapcsolatos nehézségekről *Kevin D. Ashley* adott a közelmúltban egy rövid elemzést: ASHLEY, Kevin D.: *Artificial Intelligence and Legal Analytics: New Tools for Law Practice in the Digital Age*. Cambridge University Press, Cambridge, 2017, 48–52. (DOI: 10.1017/9781316761380).

strukturálása jogászokként változó, tehát nincs egy univerzálisan „helyes” értelmezés.⁴ Ezt követően Susskind különböző szervezeteknél töltött be tanácsadói pozíciót, 1998 óta informatikai főtanácsadó Anglia és Wales mindenkor legfőbb bírója mellett. Eddigi eredményeiért a királynő OBE (*Officer of the Most Excellent Order of the British Empire*) érdemrenddel tüntette ki.

Susskind eddigi két legismertebb műve, a *The future of law: facing the challenges of information technology* (1996)⁵ és a *Tomorrow's lawyers: an introduction to your future* (2017)⁶ a jogrendszer és a jogi hivatások sokaságát fogta át. Korábbi könyveiben inkább általánosságban írt az innovációs eredmények jogi munkába történő bevezetéséről és a jogi munka átszervezésének szükségességéről:

Minden olyan jogi ügymenet kapcsán, amelyre rálátásom volt, rengeteg olyan munkatípust láttam, amely adminisztratív vagy eljárás-alapú volt és fiatal ügyvédek végezték. Ezen tevékenységek több rutineljárást követelnek, mint bölcsességet, és több eljárást, mint stratégiát vagy kreativitást. Ilyen különösen egy peres dokumentumvizsgálat, cégátvilágítás, egyszerű szerződéskészítés, kezdetleges jogi kutatómunka. Ezen esetekben nagy lehetőség van a változásra – írta például a *Tomorrow's lawyersben*.⁷

A szerző új művében azonban címéből is jól kivehetően két szempontból szigorúbban behatárolta a vizsgált témát. Egyrészt kizárólag a bíróságokra koncentrált (miközben korábbi műveiben inkább az ügyvédi irodák felé lehetett hangsúlyeltolódást érezni, például hevesen bírálta az ügyvédi irodák bevett és hagyományosan alkalmazott óradíj alapú számlázását⁸), másrészt elsősorban nem a mesterséges intelligenciát (MI) és annak átalakító erejét, hanem az internet adta lehetőségek kiaknázását vizsgálja. Korábbi műveivel összehasonlítva véleményem szerint ez kifejezetten jó döntésnek bizonyult, hiszen így közel sem kell olyan radikális attitűdöt felvennie, mint korábban – bár most is szereti magát ilyen pózban láttatni, ezúttal nem tesz olyan vakmerő kijelentéseket, mint 2017-es könyvében, amelyben 2020-tól radikális változásokat jósolt,⁹ sőt a jogi munka teljes átalakulását várta.¹⁰ Emellett így a mű üzenete is jóval koherensebb és egyértelműbb. Hozzá kell tenni, hogy ebben a könyvben is visszaköszönnek ugyanazok az általános megállapítások és különbségtételek, amelyeket a szerző már megtett: így például a jognak szigorú értelemben vett szolgáltatásként való felfogása (ahogy ezúttal is érzékletesen elismétli: a fűrógép-kereskedő sem a fűrógépet, hanem a falban a lyukat adja el,¹¹ vagy egy kicsit

⁴ McCLELLAND, David: A Critique of the Latent Damage Expert System. *Information & Communications Technology Law*, 1998/1, 15–30. (DOI: 10.1080/13600834.1998.9965775).

⁵ SUSSKIND, Richard E.: *The future of law: facing the challenges of information technology*. Oxford University Press, Oxford, 1996.

⁶ SUSSKIND, Richard E.: *Tomorrow's Lawyers: An Introduction to Your Future*. 2. kiadás, Oxford University Press, Oxford, 2017.

⁷ SUSSKIND (2017): i. m., 21.

⁸ SUSSKIND (2017): i. m., 17.

⁹ SUSSKIND (2017): i. m., 91–92.

¹⁰ SUSSKIND (2017): i. m., 129.

¹¹ SUSSKIND (1996): i. m., 1.; SUSSKIND (2017): i. m., 188–189.

kifinomultabb példával élve, a betegek sem orvost szeretnének, hanem gyógyulást, gyógymódot¹²), az automatizáció és az átalakító erejű változások (innováció) megkülönböztetése¹³ vagy a technológiai fejlődés határtalanságára utaló hivatkozás.¹⁴

Mindannak dacára azonban, hogy a könyv egy érdekes és izgalmas alternatívát ajánl a jelenlegi (nyugati) bírósági rendszereinkhez képest, azt elméleti (esetleg dogmatikai) vagy gyakorlati érvekkel nem, vagy csak alig alapozza meg. Ehelyett az olvasó erős énközpontúságot vehet észre, amennyiben a szerző jobbra saját tapasztalatára, világnézetére támaszkodik. Jellegzetes példája ennek az a gondolatmenet, amelynek során Susskind az igazságosság elveit adja meg,¹⁵ amelyeket egy bírósági rendszernek garantálnia kell. Ezek jobbra a személyes meglátásai, és ugyan valóban nehéz őket kétségbe vonni, hiszen a jogirodalomban ezekkel a szavatolandó elvekkel gyakran találkozhatunk, önmagában igen vitatható hozzáállás, hogy mindössze nagy vonalakban hivatkozik néhány jogtudós és filozófus művére (*Platón, Hart, Rawls, Posner*).¹⁶ Érdekes, hogy később idézi az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. cikkét a tisztességes eljárással kapcsolatban, de annak elemzése az online bíróságok tükrében inkább felszínes.¹⁷ A szerző is érezhette ezt, ugyanis többször utal arra, hogy sokkal inkább egy víziót kíván adni, mintsem kiérlelt és részletes sorvezetőt.

A 300 oldalas kötet négy nagy egységre tagolódik. Az I. részben (*Courts and Justice*) leírásra kerülnek azok a körülmények, amelyek Susskind szerint szükségesek a bíróság virtuális térbe költözéséhez. A II. részben (*Is Court A Service Or a Place?*) viszonylag pontosan kifejti elképzelését az online bíróságok felépítéséről, feladatairól, a III. részben (*The Case Against*) az online bíróságok elleni lehetséges ellenérveket veszi sorra, és igyekszik azokat megcáfolni. A IV. részben (*The Future*) a távolabbi jövővel, különösen az MI várható alkalmazásával foglalkozik. Az utolsó részt leszámítva egy-egy részben 7-8 fejezet található, amelyek tagolttá, olvashatóvá teszik a művet. Ehhez nagyban hozzájárul még a kevésbé tudományos, de cserébe választékosan és kreatívan használt nyelvezet, így a kötet a jogászokénál némileg szélesebb olvasóközönséget is le tud kötni.

¹² SUSSKIND (2019): i. m., 47.; SUSSKIND (2017): i. m., 195. Ezen példákkal Susskind azt kívánja illusztrálni, hogy egyik mesterség/hivatás sem magától értetődő, tehát amennyiben fűrógép nélkül is lehetséges lesz lyukat varázsolni a falba vagy orvos nélkül is lehetséges lesz gyógymódot adni a betegeknek, akkor a fűrógépkészítés és -kereskedés vagy az orvosi szakma is könnyen eltűnhet, a fogyasztókat ugyanis a kimenet érdekli. A susskindi paradigmában tehát egy peres fél számára is az a cél, hogy minél egyszerűbben, könnyebben jusson hozzá egy hivatalos bírósági döntéshez, és ha ez lehetséges fizikai bírósági tárgyalás nélkül vagy *horribile dictu* emberi bíróról, akkor a felek nem fognak a bírósági tárgyalókhöz vagy az emberi bírókhoz ragaszkodni.

¹³ SUSSKIND (1996): i. m., 49–50.

¹⁴ SUSSKIND (2017): i. m., 11–12.

¹⁵ SUSSKIND (2019): i. m., 73. Az igazságos döntést az alábbi elvek betartása szavatolja Susskind szerint: 1. Szubsztantív igazságosság (igazságos döntés), 2. Eljárási igazságosság (igazságos folyamat), 3. Nyílt igazság (átláthatóság), 4. Elosztó igazságosság (mindenki számára hozzáférhető), 5. Arányos igazságosság (megfelelően kiegyensúlyozott), 6. Kikényszeríthető igazságosság (az állam által szavatolva), 7. Fenntartható igazságosság (erőforrásokkal megfelelően ellátott).

¹⁶ SUSSKIND (2019): i. m., 71–86.

¹⁷ SUSSKIND (2019): i. m., 201–205.

De miben áll Susskind javaslata, és mit állít pontosan?

Az I. részben több oldalról megközelítve mutatja be azokat a tendenciákat, amelyek az online bíróságokat egyrészt szükségessé, másrészt lehetségessé teszik. A szerző egy absztrakt elvből indul ki: szerinte a *rule of law* elve olyan kötelezettségeket ró az államra,¹⁸ amelyek szavatolásában a bíróságoknak kulcsszerepük van. Ezután tér rá olyan, ismert és velünk élő tényekre, amelyek általánosságban, világszinten is kezelendő problémák: bizonyos bíróságok hírhedten nagy ügyhátralekai (a mű visszatérő toposza a Brazíliában lévő, több száz milliós feltorlódott ügy¹⁹), azok erőforrás-hiányosságai (kiemelve Anglia esetét, ahol ez szintén probléma²⁰) és az emberek kifejezetten nagy igénye jogi döntésekre (megjegyezve, hogy az e-kereskedelemből származó jogviták csak sokszorozni fogják a problémákat). A továbbiakban bemutatott körülmények sem ismeretlenek Susskind korábbi olvasóinak: a technológia töretlen és folyamatos fejlődése (olyan új megoldásokkal, mint a *blockchain*, az *Internet of Things*, a kiterjesztett valóság, illetve az adatkapacitásunk növekedése a Moore-törvény alapján),²¹ valamint a jogászi gondolkodás átaláltásának szükségessége (az ő megfogalmazásában: *outcome-thinking*), amelynek során a jogászoknak arra kellene koncentrálniuk, hogy hogyan tegyenek elérhetővé bizonyos megoldásokat egyszerűbben.

Ezen rész végén mondja ki Susskind a tételmondatait is. Egyrészt szerinte az egyidejű bíróságok (*synchronous court*, tehát az összes szereplő egy helyben történő megjelenését biztosító bíróság) helyett át kell állni az aszinkron bíróságokra (*asynchronous court*, tehát ahol lehetséges, hogy a szereplők ne egy időben és egy helyszínen legyenek).²² A másik, Susskind által bevezetett koncepció a „kibővített bíróság” (*extended court*), amely szerint a bíróságoknak nem szigorúan csak a döntéshozatalban, hanem már a viták megelőzésében vagy még a jogvita előtti lezárásában is részt kell venniük.²³ Szerinte így válhat valósággá az igazsághoz való hozzáférés (*access to justice*) joga, mert egészen addig, ameddig emberek nem juthatnak hozzá megfelelő jogi segítséghez, addig az nem érvényesülhet teljes mértékben. Ennek illusztrálására kreatív módon *Kafka* gondolatait hozza fel.²⁴

A szerző a II. részben ad megoldási javaslatot az I. részben felhozott problémákra. Susskind alternatívája egyértelmű és a lényege röviden összefoglalható: szakítanunk kell a tárgyalóterem hagyományos felfogásával, és amely esetekben csak lehet, azt online felületre kell költöztetni. Ez azt jelenti, hogy véleménye szerint minden perrel kapcsolatos anyagot kizárólag online lehessen benyújtani, majd később

¹⁸ SUSSKIND (2019): i. m., 21. Ezek: 1. Minden állampolgár részére ugyanolyan módon kerüljön alkalmazásra a jog. 2. A jognak mindenki számára hozzáférhetőnek, érthetőnek és konzisztensnek kell lennie. 3. Az államnak hozzáférhető, független bírósági rendszert kell biztosítania, amelynek egy igazságos eljárás képezi az alapját. 4. Az állam hatalmát az állampolgárok jogainak korlátoznia kell, mely jogokat az állam köteles fenntartani. 5. Az állam köteles elismerni és betartani a nemzetközi kötelezettségeit.

¹⁹ SUSSKIND (2019): i. m., 27.

²⁰ SUSSKIND (2019): i. m., 28.

²¹ SUSSKIND (2019): i. m., 33–45.

²² SUSSKIND (2019): i. m., 60.

²³ SUSSKIND (2019): i. m., 61.

²⁴ SUSSKIND (2019): i. m., 65.

a perek is online meghallgatások útján történjenek. Amivel Susskind továbbmegy, az az, hogy konkrét rendszert javasol az igazságszolgáltatás hatékonyabbá tételéhez. A fentiekben írtaknak megfelelően mély és részletes kidolgozottságról nem beszélhetünk, de az általa javasolt bírósági szisztéma felépítése figyelemre méltó.

Susskind egy három, egymásra épülő kockából álló rendszert képzel el. Az első szinten egy jövőbeni, potenciális per résztvevői kérhetik a fennálló információk alapján az ügyük értékelését, amely természetesen egy online platformon keresztül történne. A második szinten – amennyiben a vita a jogi helyzet ismertetése után is fennáll – a felek kérhetnek egy előzetes ítéletet, amelyet vagy elfogadnak vagy sem, vagy egy közvetítő által megegyezést köthetnek, amely kötelező erővel bír. A koncepció lényege, hogy ezen a szinten nem feltétlenül jogászok végeznék ezt a feladatot. A harmadik szint a bíróság szintje, amely azonban megtartaná az elektronikus kapcsolattartás szabályát mind a dokumentumok benyújtása, mind a meghallgatások tekintetében. Annyira azonban Susskind sem radikális, hogy ezt a perek mindegyikére vonatkozóan főszabállyá tegye: szerinte nagyjából 25 000 font per tárgyértékig lenne hatékony és jó ötlet egy ilyen eljárásrend bevezetése.²⁵

A mű értékét emeli, hogy Susskind az egész elképzelést, illetve az egyes szinteket önmagukban is különböző ellenérvekkel teszteli a III. részben, így nem hagyja azokat reflektálatlanul. Valamennyi gondolatmenetet nem kívánom itt megismételni, mindössze néhány példát emelek ki. Az első szinten történő ügyféltanácsadás keretében foglalkozik azzal az ellenérvvel, hogy mennyiben egy bíróság feladata a felek kioktatása. A második szinten foglalkozik azzal a kérdéskörrel, hogy mennyire (lenne) bölcs megoldás jogi döntéshozatalt nem jogászokra bízni. A harmadik szinten kitér a bíróságok tekintélye csökkenésének esetleges veszélyeire. Mindazonáltal sem az online bíróságok melletti érvek, sem az ellenérvekre adott válaszok nincsenek mély tudományos megalapozottsággal, már lefolytatott kutatásokkal alátámasztva. Csak néhány, a jogász olvasóban megfogalmazódó hiányosság: Susskind nem hoz komoly, gyakorlati példákat arra vonatkozóan, hogy miben és hogyan gyorsítja egy-egy per befejezését az online meghallgatás,²⁶ de például az is megválaszolatlanul marad, hogy az alapjogias szemléletű európai kultúrába miképp illeszthető be dogmatikailag egy olyan eljárásrend, amelyben bizonyos vonal mentén meghúzott perek radikálisan másképp kerülnek lefolytatásra.

²⁵ SUSSKIND (2019): i. m., 150.

²⁶ Ebben a témakörben rendkívül tanulságos a *Harvard Law School* által rendezett vita, amelynek keretében Susskind amerikai hallgatósnak mutatta be új könyvét. A koronavírus miatt online tartották a bemutatót, amelynek során az opponens szerepét *Ralph D. Gants* bíró (*Supreme Judicial Court of Massachusetts*) töltötte be. Gants bíró meggyőzően érvelt a szóbeli meghallgatás szükségessége mellett, főképp azon tapasztalataiból kiindulva, hogy a kis értékű ügyekben ügyvéd nélkül eljáró felek szóban sokkal hatékonyabban képesek közölni a követeléseiket és a tényeket, mint írásban. Ismertette azon meglátását is, hogy az ügyvédi közreműködéssel lefolytatott perek esetében is (saját tapasztalatából kiindulva) az ügyek 20-25%-ában a szóbeli meghallgatás döntő befolyással bír az ügy eldöntésére. Többek között pedig utalt arra is, hogy bár az emberek túlnyomó többsége rendelkezik okostelefonnal, de a Susskind által felvetett eljárásokban való részvételhez a felek részéről sokkal inkább számítógép lenne szükséges, amely viszont közel sem annyira elterjedt. A vita az alábbi linken tekinthető meg: <https://www.youtube.com/watch?v=QOS4LRf-zes>. Gants bíró véleménye 31:51-től hallható. (2020. 05. 17.).

Ami miatt mégis innovatívnak és érdekesnek mondható Susskind felvetése, az véleményem szerint legfőképpen az első és második szintre vonatkozó elképzelés. Ez leginkább annak köszönhető, hogy a jogi kihívásokra adott informatikai válaszok – különösen jogvita esetén – gyakran ex-post megoldások (lásd például az automatikus döntéshozatalról szóló diskurzust). Susskind eljárása azonban már a jogvitát is szeretné megelőzni (erre alkalmazza az ún. *legal health promotion* kifejezést, amely már korábbi műveiben is felbukkan²⁷), és ezt részben technológiai segítséggel, részben pedig nem jogászok alkalmazásával érné el, amely vélhetően ténylegesen hozzájárulna a bíróságok terheinek csökkentéséhez. Susskind ezzel a koncepciójával az alternatív vitarendezés (ADR) és az online vitarendezés (ODR) előnyeit is integrálni kívánja a rendes bírósági ügymenetbe.

A IV. rész, amely kifejezetten a jövő lehetőségeivel foglalkozik, a mű egész kicsengetésének ellentmondva, bizonyos értelemben éppen arra bizonyíték, hogy a szerzőnek milyen ambivalens érzései, elképzelései vannak az innováció bevezetéséről, különösen az MI használatát illetően. Az MI kézenfekvő megoldás bíróságok számára, akár az adatok kezelése, akár esetlegesen a döntések kiváltása körében, azonban Susskind – noha a könyv korábbi szakaszaiban meglehetősen optimistán és lelkesen beszél az MI fejlődéséről – eljut odáig, hogy a tréningadatok előítéletessége miatt van kockázat az MI használatában.²⁸ Végül mégis azt a konklúziót vonja le, hogy – szintén saját tapasztalatai alapján – egy MI által hozott döntés is jobb egy nem meghozott döntésnél.²⁹ Susskind a könyv utolsó fejezetében globális kitekintést ad és globális megoldást követel, hiszen – mint az OECD adatait idézve írja – a világon ma az emberek 46%-ának van valódi hozzájárása az igazságszolgáltatáshoz, miközben 53%-uk internethasználó.³⁰

Összességében tehát egy érdekes, izgalmas és vitaindító kiváló könyv íródott, amelynek erőssége a mű alapelveiből építkező koherens koncepció, gyöngéje viszont a szerző saját gondolatait, tapasztalatait és meglátásait előtérbe helyező érvelés, ami hiányérzetet kelthet az objektív tényekre és megállapításokra vágyó olvasókörzségben.

A fentiek miatt legfeljebb felszínességgel vádolhatjuk Susskindot, sajnos azonban nem mehetünk el amellett a tény mellett sem, hogy – bár a IV. részben az MI használatáról árnyaltabban fogalmaz – a könyv első felében mára meghaladottnak tekinthető véleményeket, prognózisokat hoz fel. Ilyen például azon általános megállapítása, hogy az MI képessége exponenciálisan növekszik, és ennek illusztrálására a korábban hivatkozott Moore-törvényt hozza, idézve azt a jóslatot, miszerint 2030-ra a leg-erősebb számítógép annyira okos lesz, mint egy ember. „Nincs célvonal” – mondja

²⁷ SUSSKIND (1996): i. m., XXXIX.; SUSSKIND (2017): i. m., 94. A fogalmat „megelőző jogi segítségnyújtásnak” lehetne fordítani. Susskind az orvosi higiéniai megelőző intézkedésekhez hasonlítja az ötletét: ahogyan megtanítjuk az embereket a kézmosásra, ugyanígy alapvető jogi fogalmakat, konstrukciókat is meg kellene nekik tanítani, hogy lehetőség szerint mindenki tisztában legyen a saját jogaival és kötelezettségeivel, amely értelemszerűen csökkentené a jogviták számát, hisz így elméletileg kevesebben kerülnének jogilag vitatható helyzetbe.

²⁸ SUSSKIND (2019): i. m., 289.

²⁹ SUSSKIND (2019): i. m., 292.

³⁰ SUSSKIND (2019): i. m., 294–297.

Susskind³¹ arra utalva, hogy még csak nem is látjuk a folyamat végét. Ez a megállapítás legjobb szándékkal is csak féligazságot takar: mint arra az MI területén dolgozó *Mitchell* tavalyi könyve rámutat, a Moore-törvény az adattárolásunkra igaz, de a szoftveres fejlődésünkre nem. Ha arra gondolunk, hogy mennyivel vannak bonyolultabb szoftvereink ma, akkor azt kell megállapítanunk, hogy azok komoly fejlődésen maximum a gyorsaságukat tekintve mentek át, bonyolultságukban aligha.³² Célvonal tehát valóban nincsen, a fejlődés azonban igencsak „féloldalas”.

Szintén egyoldalúak és reflektálatlanok Susskind azon kritikái, amelyeket egyrészt a technológia, másrészt az MI használata ellenzőinek³³ címez. Az „MI tévedésre” (*AI fallacy*) vonatkozóan Susskind egyik legfőbb érve, hogy óriási hiba az MI-től elvárni, hogy emberi módon gondolkodjon, hiszen a brutális processzoroknak, adatmennyiségnek és memóriának köszönhetően képes ugyanolyan vagy jobb eredményeket produkálni, mint az ember. Könnyen érthető példát is felhoz: az önvezető autótól se várjuk, hogy a „sofőrnek” lába legyen.³⁴

Részben természetesen igaza van Susskindnak, hiszen az MI-nek valóban van olyan alkalmazási területe, ahol emberi gondolkodás nélkül is bevethető. Tévedését azonban mi sem mutatja jobban, mint az önvezető autók többszöri, a közeljövőben megvalósuló példaként való említése,³⁵ hiszen az ilyen eszközöknek a nagyszámú, hatékony, valódi forgalomban való használata sokkal inkább utópia, mint realitás. Az ok pedig arra vezethető vissza, hogy minden egyes helyzetre nem lesz adatunk (*Mitchell* ezt nevezi a „hosszú farok” problémájának³⁶), ezért lyukadunk ki folyamatosan oda, hogy az MI több kockázatot és veszélyt jelent magában, mint azt elsőre gondolnánk.³⁷ Ahogyan azt már az 1980-as években *Hubert Dreyfus* megírta az adatmennyiség fölösleges gyűjtésére vonatkozóan: nem az fog először feljutni a Holdra, aki magasabbra mászik a fán.³⁸ Nem az MI emberi gondolkodástól eltérő működése miatt alakul(t) ki komoly ellenérzés az MI használatával szemben, hanem azért, mert a működési logikájából fakadóan ott és olyan hibákat produkál, amelyek komoly kockázatokat rejtenek magukban: ezért nem sikerült még megvalósítani a városi forgalomban működő, önvezető autókat sem. Éppen emiatt tűnik azonban elkerülhetetlennek, hogy mégiscsak az emberi gondolkodást próbáljuk meg modellezni, általános tapasztalat ugyanis, hogy az adatalapú MI széles körű használata inkább kockázatos, mintsem eredményes. Ezzel persze visszajutunk ahhoz a kiindulási ponthoz, hogy fel kellene fejteni az emberi gondolkodást, ami továbbra is az emberiség előtt álló kihívás.

³¹ SUSSKIND (2019): i. m., 41.

³² MITCHELL, Melanie: *Artificial intelligence: a guide for thinking humans*. Farrar, Straus and Giroux, New York, 2019, 64.

³³ Különböző jelzőkkel illeti ezt a hozzáállást: „irrational rejectionism”, „technological myopia”, „AI fallacy.” SUSSKIND (2019): i. m., 44, 272.

³⁴ SUSSKIND (2019): i. m., 272.

³⁵ SUSSKIND (2019): i. m., 2, 34–35.

³⁶ MITCHELL: i. m., 101.

³⁷ Tanulságos példákat tartalmaz a szintén MI-vel foglalkozó *Ernest Davis* és *Gary Marcus* tavaly megjelent könyve: DAVIS, Ernest–MARCUS, Gary: *Rebooting AI: building artificial intelligence we can trust*. Pantheon Books, New York, 2019.

³⁸ DREYFUS, Hubert L.: *What Computers Still Can't Do: A Critique of Artificial Reason*. MIT Press, Cambridge, Mass. 1999, 100.

Susskind a maga módján megvédi az MI-t azoktól a vádaktól is, miszerint „döntései” kizárólag a korábbi adatokból indulnak ki, ezért ellenzői szerint azok egyoldalúak és fantáziátlanok. Susskind erre azt az egyszerű választ adja, hogy az ember is kizárólag a saját tapasztalataiból tud kiindulni.³⁹ Ez azonban csak részben igaz: Brožek tavaly megjelent könyvében éppen arra mutat rá, hogy a jogi gondolkodás rendkívül fontos összetevője a képzelet és különböző kimenetek elgondolása (az értelmi stimuláció), amelyek a mindennapi életünknek is részei.⁴⁰ Ezzel az emberi gondolkodás a gépi előtt jár abból a szempontból, hogy olyan lehetőségeket is számba tud venni, amelyek még nem történtek meg, tehát ilyen szempontból a gépi döntés igenis szűkebb tartományban mozog.

Összességében tehát gondolatébresztő és a jövőről való elmélkedésre kiválóan alkalmas Susskind legújabb könyve. Ötletét és meglátásait a koronavírussal együtt járó, emberi érintkezés nélküli eljárásokat preferáló időszakban akár látnokinak is nevezhetjük. Azt is hozzá kell tenni azonban, hogy azoknak az olvasóknak, akik egy teljes értékű, széles körű háttér munkát és korábbi kutatásokat feldolgozó műre számítanak, ez a könyv vélhetően nem fogja maradéktalanul elnyerni a tetszését.

³⁹ SUSSKIND (2019): i. m., 290.

⁴⁰ BROŽEK, Bartosz: *The Legal Mind: A New Introduction to Legal Epistemology*. Cambridge University Press, Cambridge, 2019, 45–43. (DOI: 10.1017/9781108695084).